

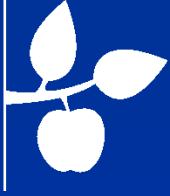
Hormonforstyrrelser i naturen: Status og trends

Poul Bjerregaard

Biologisk Institut
Syddansk Universitet
Odense

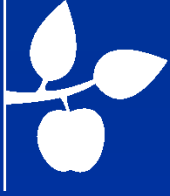
&

Center for Hormonforstyrrende Stoffer

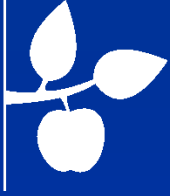
Østrogene virkninger i ferskvandsmiljøet

- Feminiserede hanfisk
  - Skyldes især udledning af:
    - Naturligt østrogen (E2)
    - Syntetisk østrogen (EE2)
      - Ethinyløstradiol fra p-piller

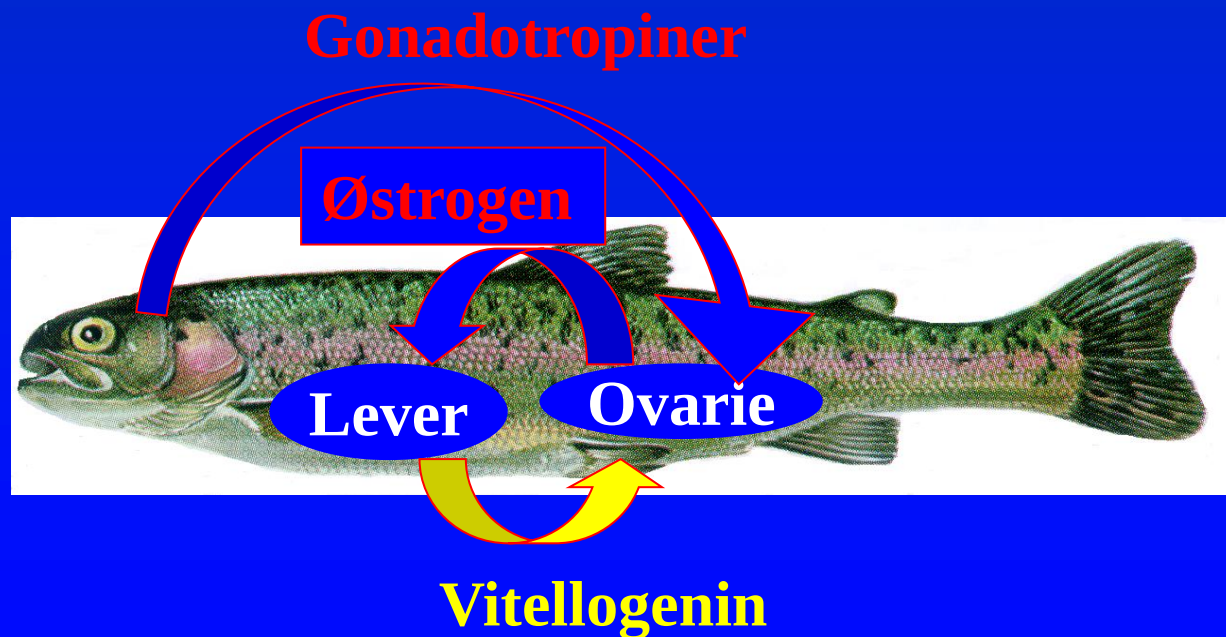
Hvordan måler man feminisering?

- Blommeprotein
  - Vitellogenin

Vitellogenin

- En veletableret biomarkør for østrogen effekt hos fisk

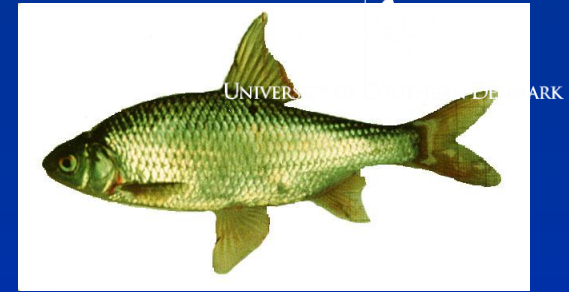

Hvad er det naturlige niveau?

- Værdierne hos hanner ligger normalt under 100 ng vitellogenin/mL
- Hvis værdien er højere, har fisken været udsat for østrogen eller østrogenlignende kemikalier

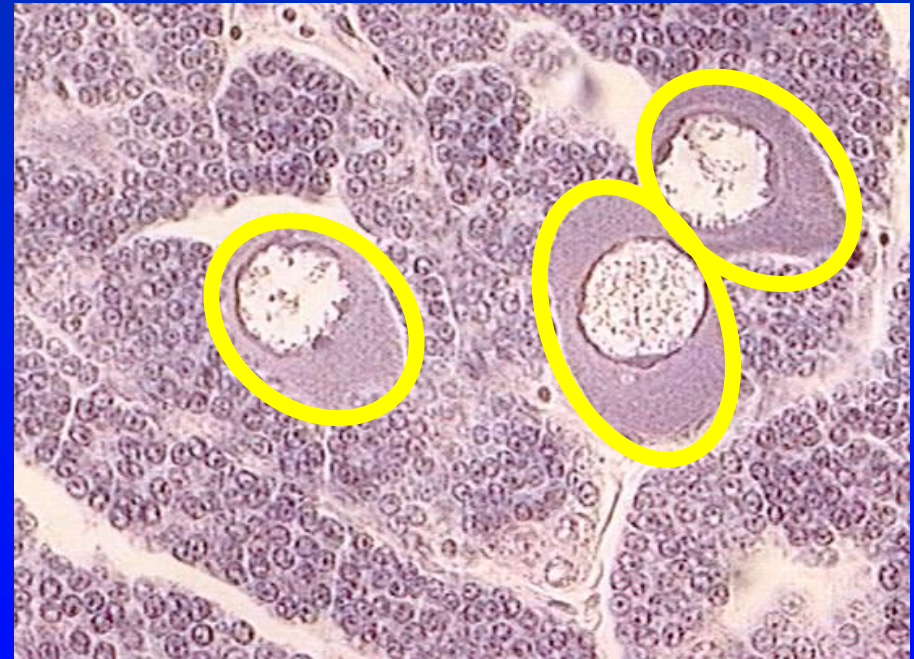
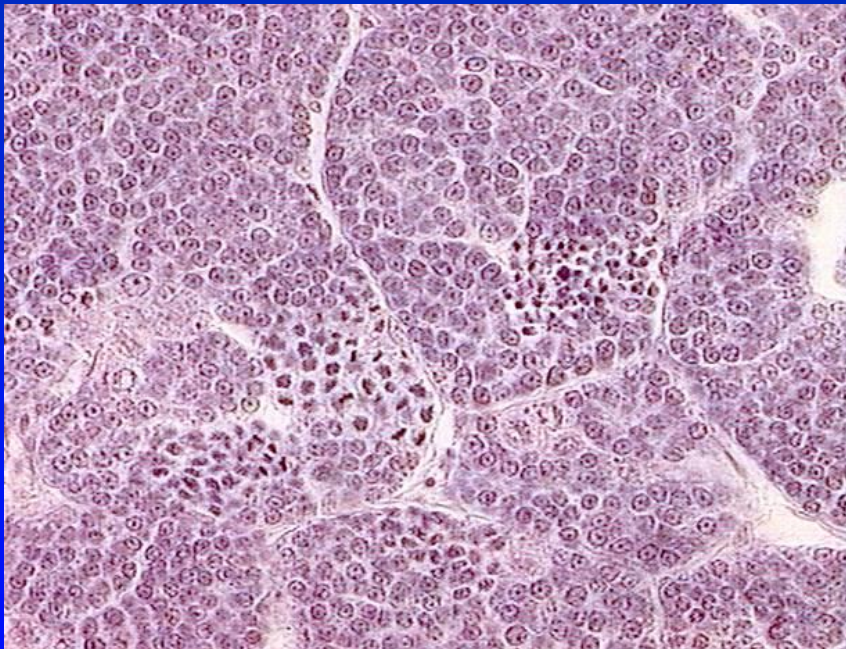
Hvordan måler man feminisering?

- Blommeprotein
  - Vitellogenin
- Æg i testiklerne
  - Intersex

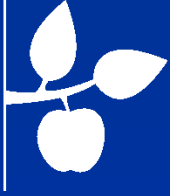

Normal testis

♂ - intersex

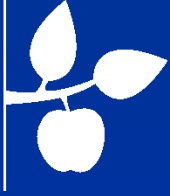

Hvordan ser det ud med E2 og
EE2 i Europas floder?

Environmental Quality Standards (EQS)

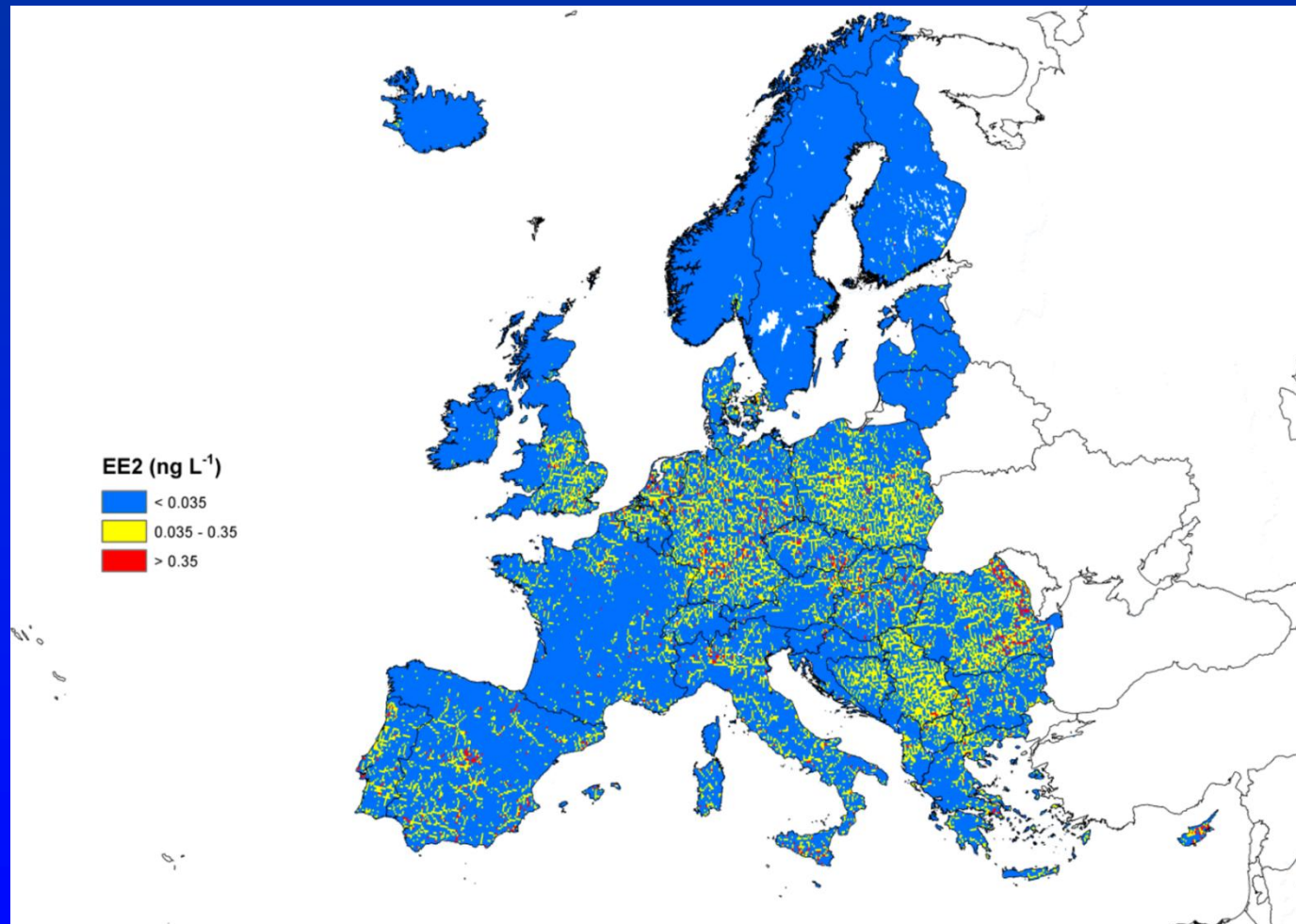
- 1/10 af laveste effektkoncentration
  - Østradiol (E2)
    - 0.4 ng/L
  - Ethinyløstradiol (EE2)
    - 0.035 ng/L

Modellering af koncentrationer i europæiske floder

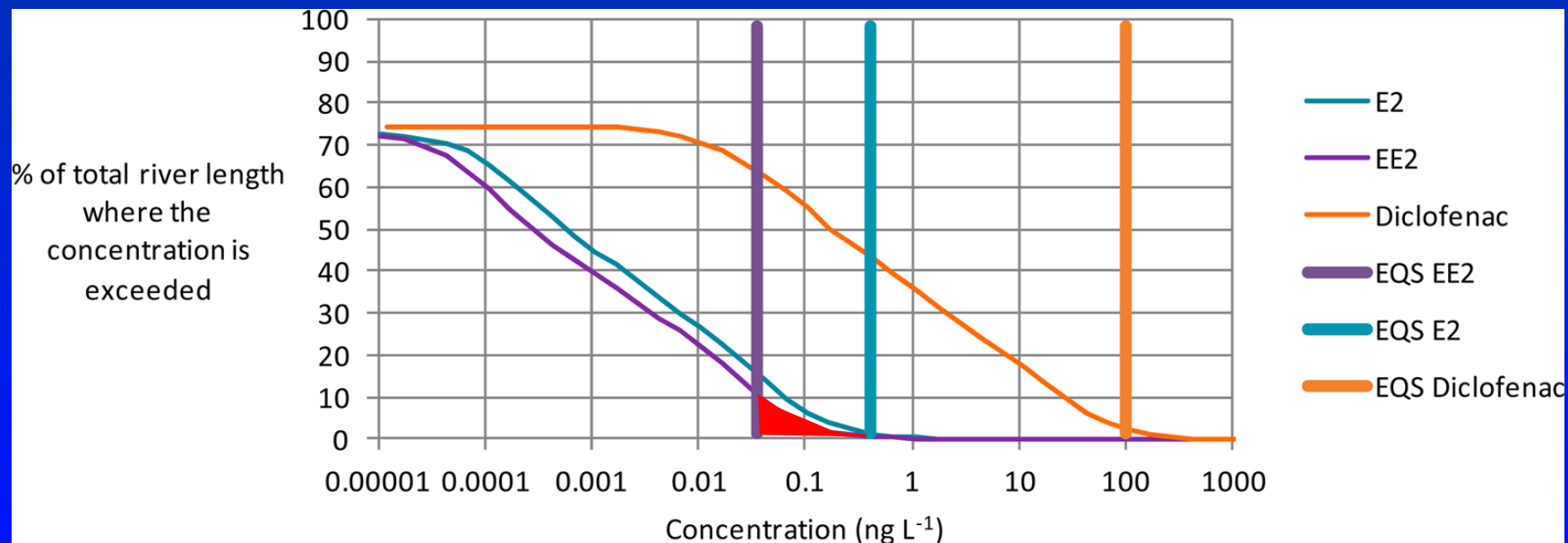
- Udskillelse af E2 fra befolkning
  - Forbrug af EE2
- Fjernelse i rensningsanlæg
- Fortynding i vandløb

Ethinyløstradiol i EU

Johnson et al. 2013. Environ. Sci. Technol, 47, 12297–12304

For EE2: Ca. 10% overskrider EQS

% overskridelser af EQS for EE2

%	Land
> 30%	Holland, Tyskland, Makedonien, Rumænien, Polen, Slovakiet, Belgien, Bosnien, Serbien
25-30%	Tjekkiet, Ungarn, England
20-25%	Portugal, Albanien, Danmark , Bulgarien, Grækenland
15-20%	Italien, Schweiz, Østrig
10-15%	Spanien, Luxemburg, Kroatien
<10%	Frankrig, Irland, Slovenien, Litauen, Estland, Wales, Skotland, Finland, Letland, Sverige, Norge

i % af samlet længde af vandløb > 0.

Johnson et al. 2013. Environ. Sci. Technol, 47, 12297–12304

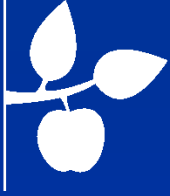

% overskridelser af EQS for E2

%	Land
> 5%	Rumænien, Tjekkiet, Holland
4-5%	Slovakiet, Ungarn, Tyskland, Italien, England
3-4%	Spanien, Portugal, Polen, Danmark , Albanien, Belgien, Makedonien
2-3%	Bulgarien, Luxemburg, Serbien
1-2%	Grækenland, Østrig, Frankrig,
<1%	Kroatien, Schweiz, Irland, Slovenien, Litauen, Estland, Wales, Skotland, Finland, Letland, Sverige, Norge, Bosnien,

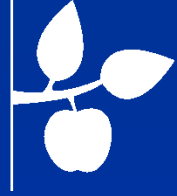
i % af samlet længde af vandløb > 0.4 ng/L

Johnson et al. 2013. Environ. Sci. Technol, 47, 12297–12304

Måske overskrider vi EQS nogle
steder -

Men betyder det noget for vore
hanfisk?

Dansk spildevand

Ingen - eller ganske ringe - østrogen virkning

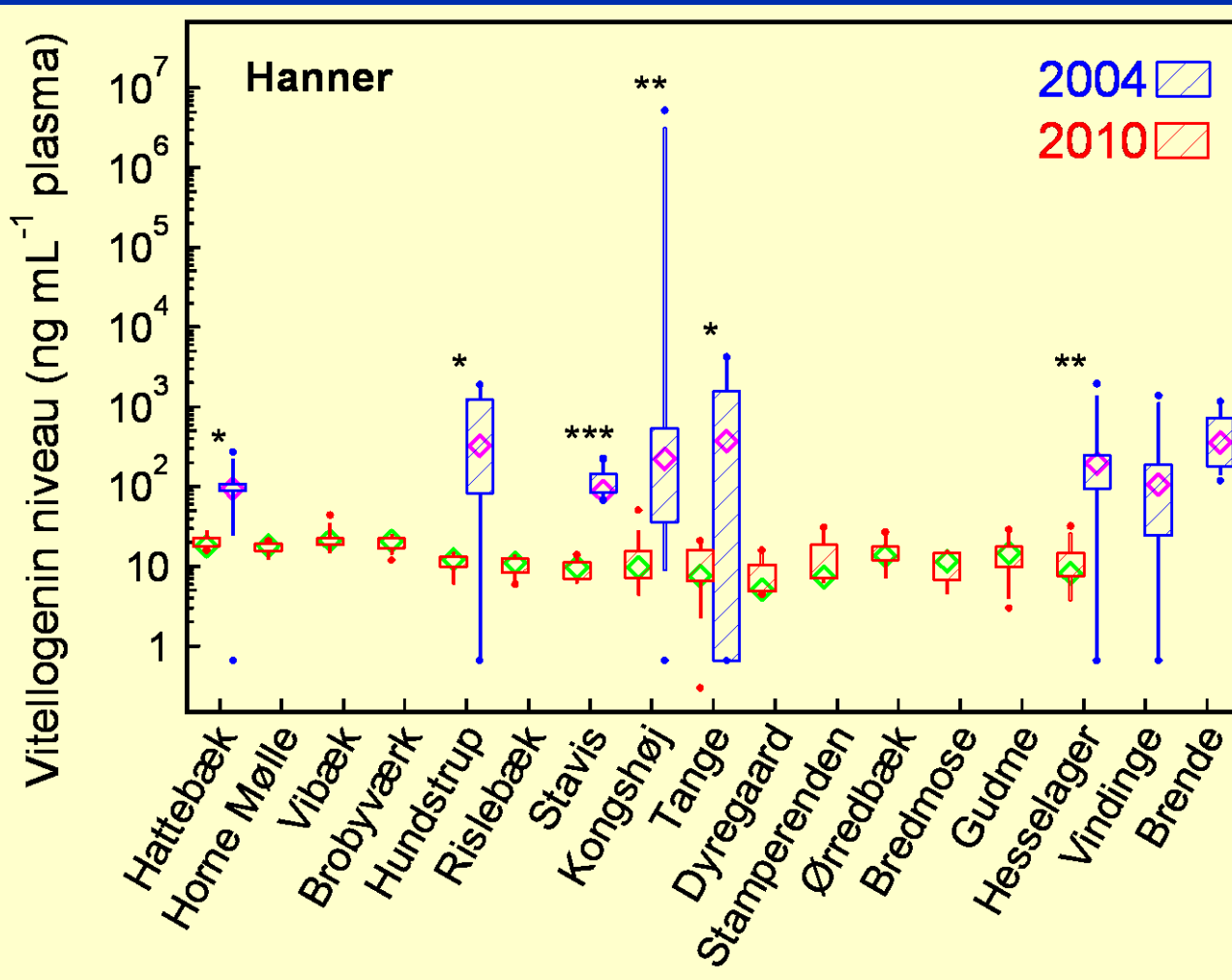

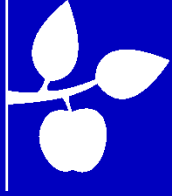
Lav eller ingen udledning af østrogen aktivitet fra danske rensningsanlæg

- Dog stadig hormonforstyrrede fisk i mindre vandløb uden udledninger fra egentlige rensningsanlæg i 2004

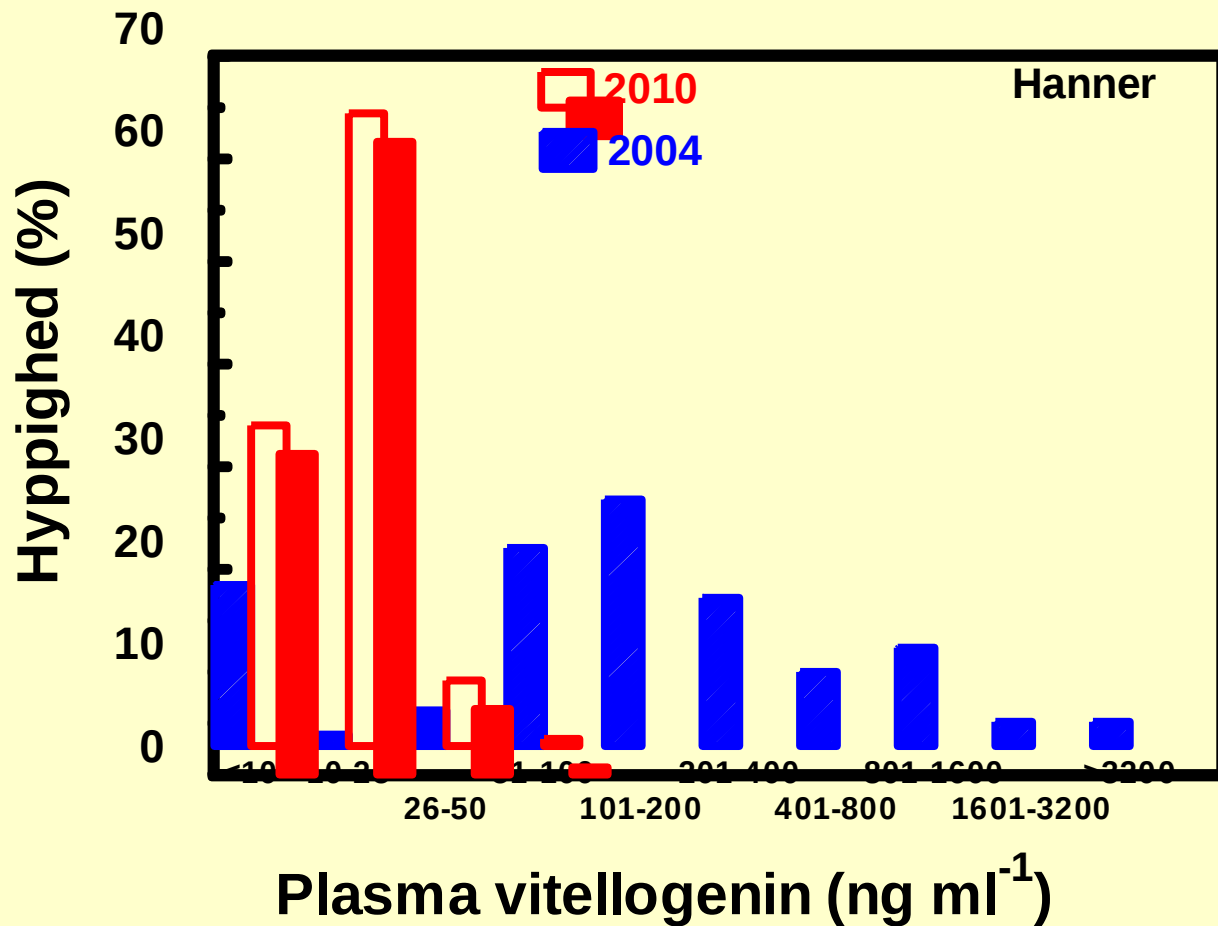

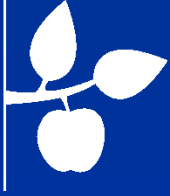
Vitellogenin i fynske hanbækørreder 2004 & 2010

Data fra alle lokaliteter

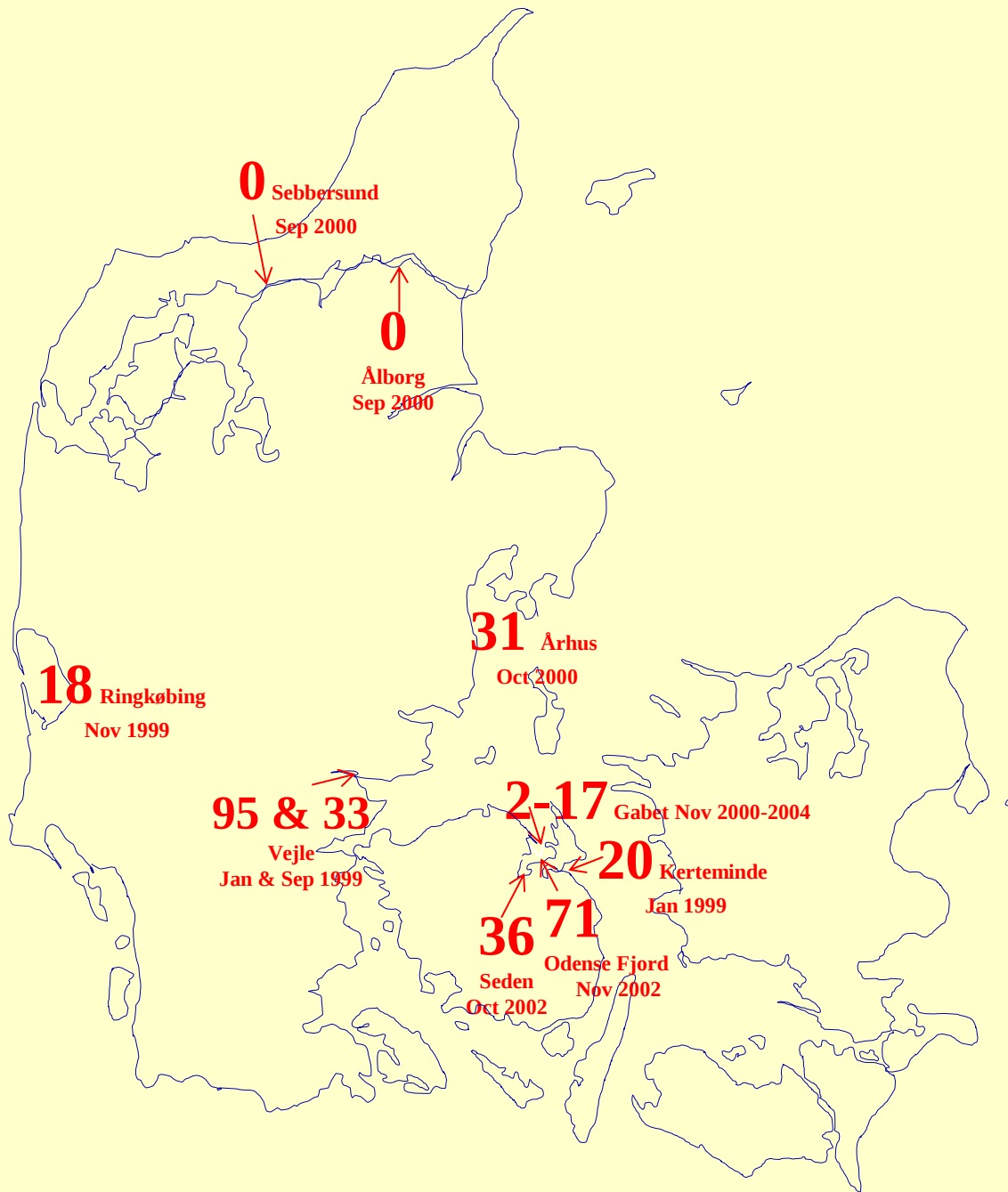

Konklusion

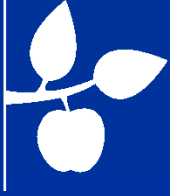
- Belastningen med østrogenener i landområdernes vandløb er faldet mellem 2004 og 2010 — i hvert fald på Fyn
- Men hvad med vore kystnære havområder?

% hanskrudder med
mere end 100 ng/mL

1999-2004

Madsen et al. 2013.
Mar. Environ. Res. 92, 79-86.

Østrogenicitet i det kystnære miljø

- Hvad skyldtes den?
  - Det ved vi ikke
- Er det blevet bedre siden 2004?
  - Det ved vi heller ikke
- Er det et problem?
  - Måske
    - Misdannede ålekvabber?

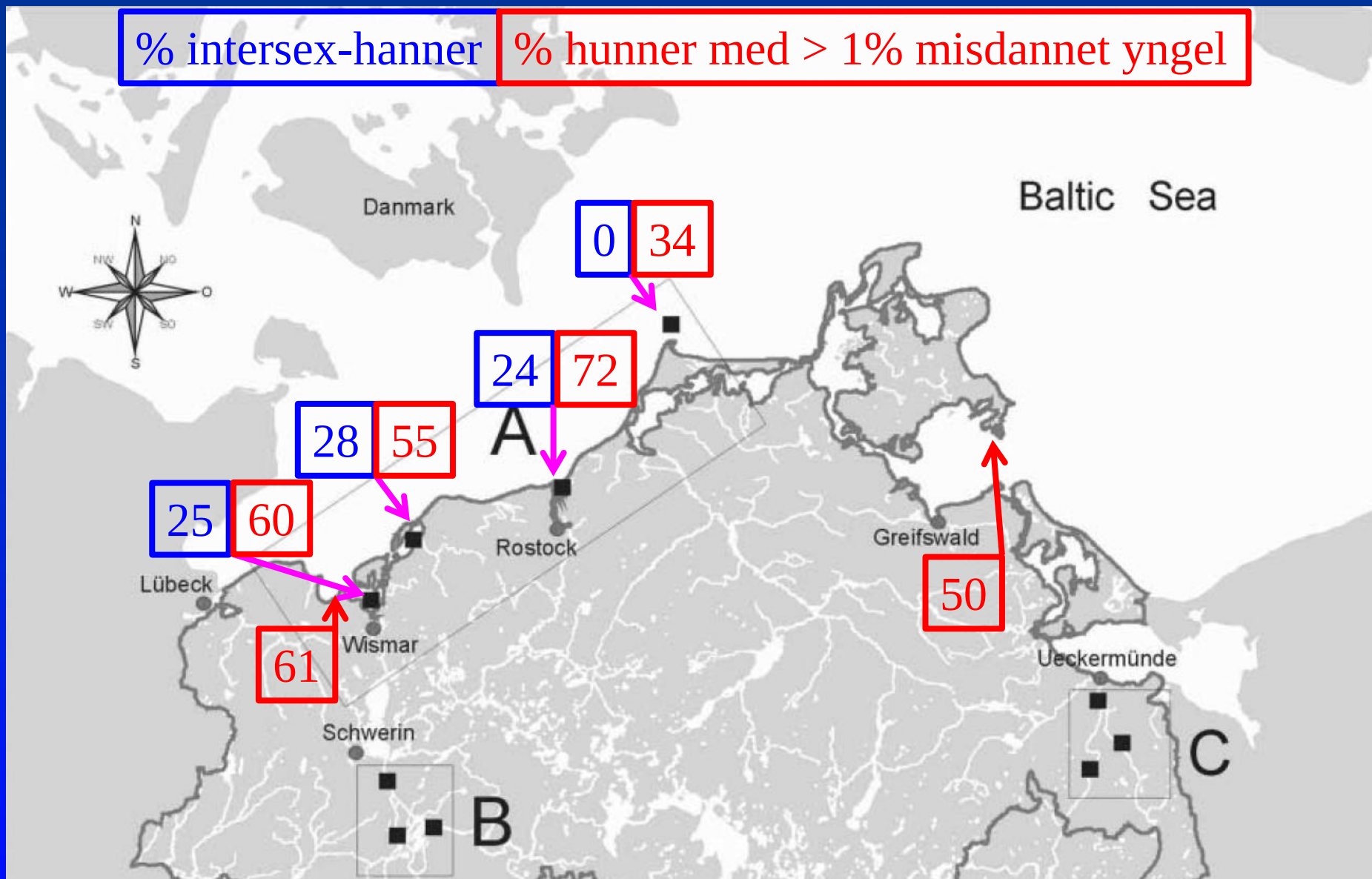

Misdannelser hos ålekvabber

- Dansk, tysk og svensk miljømonitoring:
  - Højere frekvenser af misdannelser i områder med højt antropogent input

% intersex-hanner

% hunner med > 1% misdannet yngel

Gercken & Sordyl 2002. Mar. Environ. Res. 54 (651-55)

Gercken et al. 2006. Mar. Pollut. Bull. 53, 497-507

Østrogen og misdannelser

- Intersex hos hanner (forårsaget af udsættelse for østrogen aktivitet) og misdannelser hos ynglen synes at optræde sammen
- Udsættelse af drægtige hunner for østrogen medfører misdannelser

Kan misdannelserne hos
Østersøens og Bælthavets
ålekvabber være forårsaget af
udsættelse for østrogen eller
østrogene kemikalier?

Andre effekter i naturen

- Helt nye svenske undersøgelser
- Minkhanner
  - Fluorerede forbindelser i lever
  - PCB og DDE i fedtvæv
- Sammenholdt med
  - Hanlige køns karakterer

Signifikante korrelationer

Kontaminant	Ano-genital afstand	Baculum- længde	Penis- længde	Penis- vægt
p,p'-DDE	0,021 ↓			
PFOS	0,027 ↓			
PFDA	0,033 ↓			
ΣPFAA	0,024 ↓			
PCB 28			0,015 ↑	
PCB 47/48		0,015 ↑	0,022 ↑	
PCB 52		0,023 ↑	0,010 ↑	0,049 ↑
PCB 110		0,043 ↑	0,029 ↑	

Persson & Magnusson 2015. Chemosphere 120, 237-245

Tak for opmærksomheden

